

DESENUL CA METODĂ DE ÎNREGISTRARE ȘI INTERPRETARE ÎN ETNOGRAFIE

Károly KÓS

Cea mai veche, dar și cea mai importantă metodă etnografică pe care se bazează următoarea fază de cercetare, aceea comparativă, este descrierea, de unde vine și denumirea științei: *etnografie* — *descrierea poporului*. Descrierea bună nu cere mai puțină pregătire științifică decât restul operațiilor de cercetare. Ea pretinde spirit de observație — necesar atât selectării caracterelor esențiale care merită să fie înregistrate cât și sistematizării în grupuri și în ordine precum și existența „utilajului” necesar înregistrării și prezentării corespunzătoare scopurilor științei.

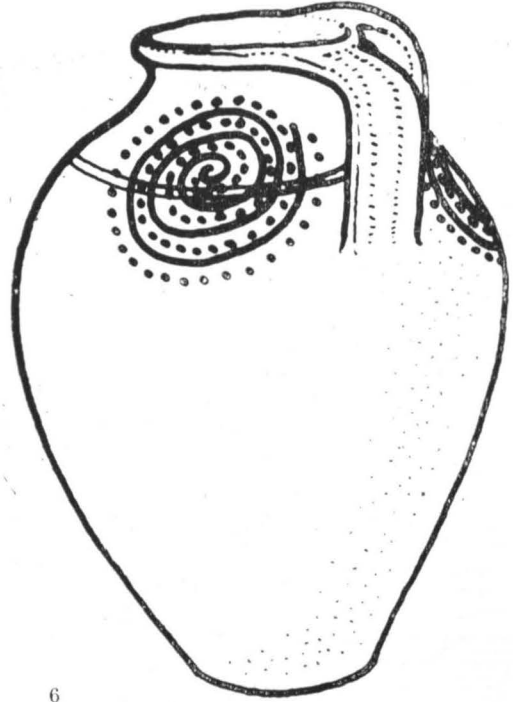
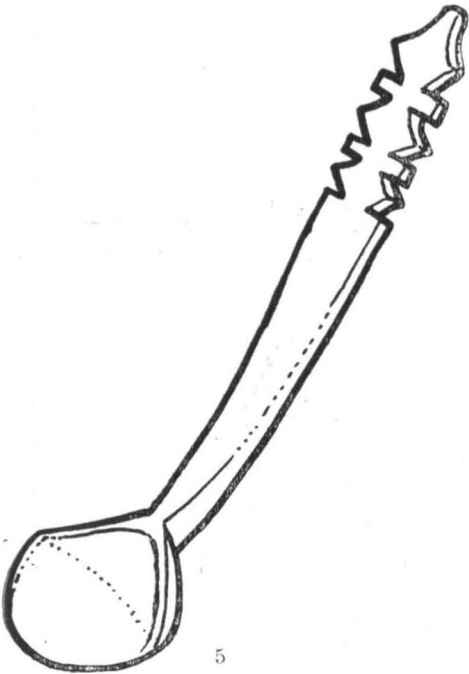
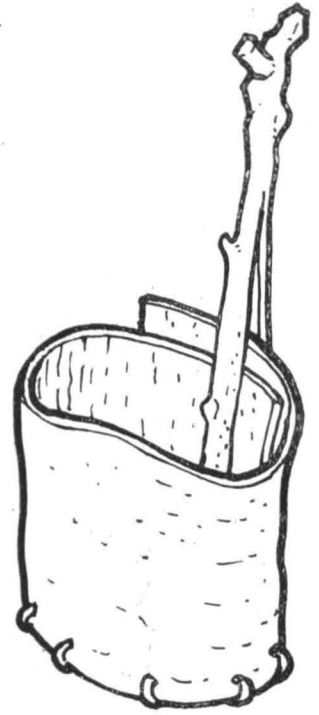
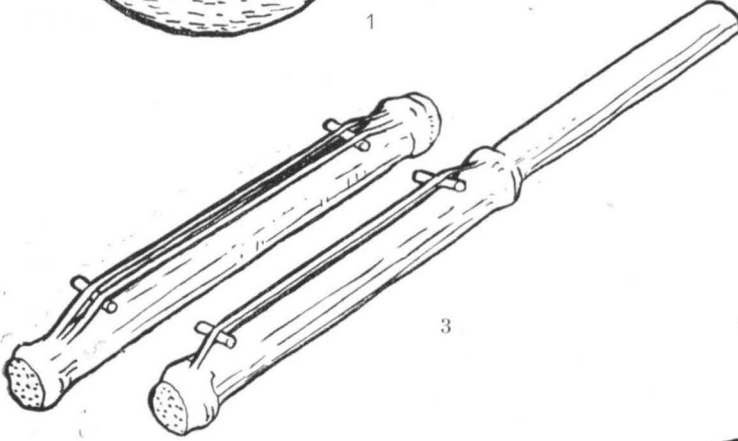
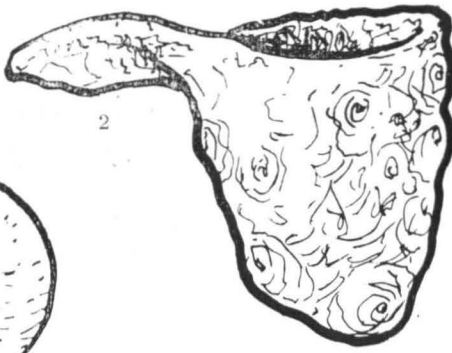
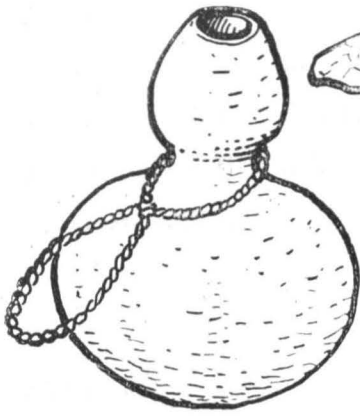
Dintre metodele de înregistrare etnografică, acum un sfert de veac noi a trebuit să învățăm numai înregistrarea în scris, în desene, în note muzicale și în fotografii; dar un etnograf tânăr de acum trebuie să învețe, de la bun început, să manipuleze atât magnetofonul cât și aparatul de filmare. Observăm însă că aceste aparate moderne doar completează, dar nu și înlocuiesc metodele clasice: înregistrarea vreunui cîntec sau text este însoțită și prin note muzicale și scris, iar filmarea jocurilor nu suplinește notarea coregrafică. De asemenea nici fotografierea, aplicată de cercetătorii etnografi încă de acum o sută de ani, nu a înlocuit desenul și descrierea prin text.

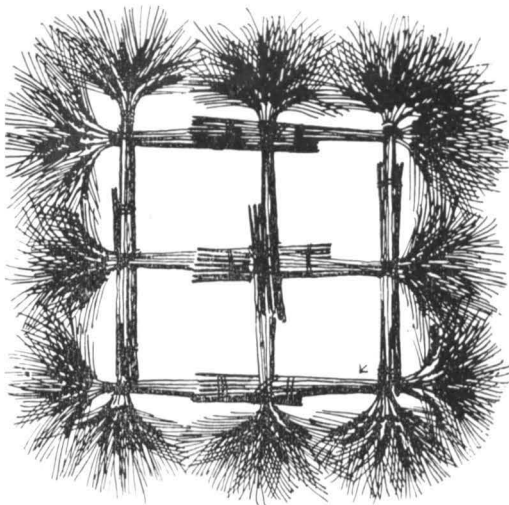
Dimpotrivă, tehnica modernă de multiplicare tipografică — prin zincografie — aplicată din anii 1880, a avut un efect important în primul rînd în ceea ce privește folosirea desenelor și nu a fotografiilor în publicații etnografice (vorbim aici de publicații cu scop științific și nu de albumele cu fotografii artistice). Posibilitatea publicării desenelor a fost o condiție importantă a dezvoltării rapide a tipologiei și a metodelor evolutive și a celei comparative în etnografia materială precum și a începerii cercetării sistematice a artei populare.

Bineînțeles, nu ne gîndim aici numai la desenele în perspectivă după diferitele obiecte și complexe de obiecte, ci și la desenele cu detalii de ornamente și de construcție, la desene de croiuri, la desenele tehnice, cu secțiuni și îmbinări, precum și la desene topografice și planuri.

La aceste desene, cercetătorul poate să noteze imediat nu numai denumirile diferitelor elemente dar și orice explicație dată de informator sau alte observații proprii făcute în cursul cercetării. Firește că înregistrările făcute cu această metodă nu pot fi înlocuite nici de cele mai detaliate texte și nici de cele mai perfecte fotografii.

Dar, pe lângă această complexitate a sa ca metodă de înregistrare, desenul se dovedește și o metodă neînlocuibilă de explicare și interpretare a fenomenelor. Să ne gîndim numai la desenele obișnuite liniare, la care, în procesul de stilizare, se elimină tot ce este inutil înțelegerii, prezentînd astfel numai esențialul etnografic. Să ne gîndim apoi la desenele la care elementele ce ne interesează în primul rînd fiind esențiale sau pentru că formează subiectul urmărit în cercetare, pot fi accentuate: prin încercuire sau colorare, prin schimbarea grosimii sau culorii liniilor, ori prin detalii mărite; la fel și la desenele tehnice, prin care pot fi redată și formele, îmbinările și tehnicile greu de sesizat pentru ochi (și mai ales pentru aparatul de fotografiat). Dar mai sînt încă și desenele schematice, prin care se prezintă, într-o formă clară și simplă, faze de prelucrare, raporturi de proporții sau spațiale, tipuri și variante, procese de transformare și evolutive, ca și hărțile etnografice, cu prezentarea răspîndirii în spațiu a diferitelor fenomene urmărite, ori graficele, care rezumă într-o formă vizuală simplă diferitele schimbări cantitative și calitative.

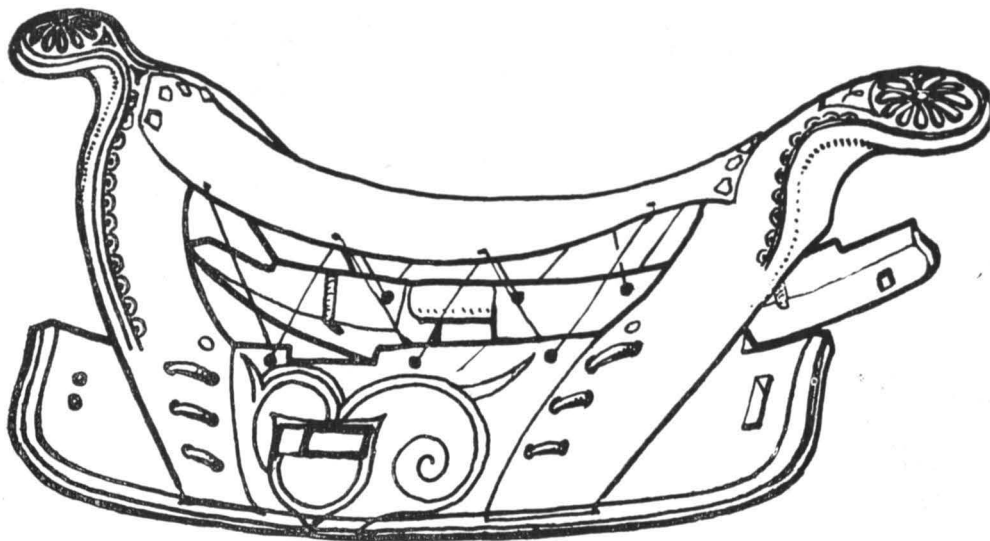
7

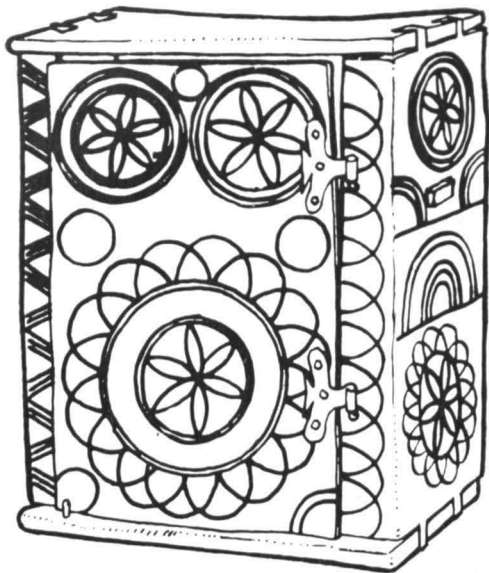

8

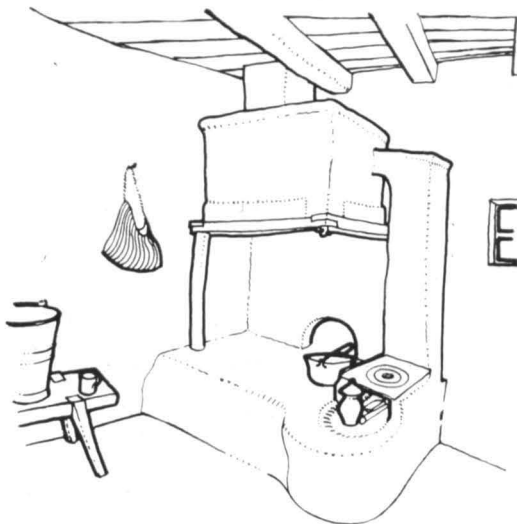
- 1 TIDVĂ PENTRU APĂ (GIOSENI, JUD. BACĂU).
- 2 CĂUC CIOPLIT DIN RĂDĂCINĂ (ZAMSÎNCRAI, JUD. CLUJ)
- 3 VIOARĂ DIN COCENI DE PORUMB – JUCĂRIE DE COPIL (APAHIDA, JUD. CLUJ)
- 4 COȘ DE SCOARȚĂ PENTRU CULES MURE (BEZID, JUD. HARGHITA)
- 5 LINGURĂ (IEUD, JUD. MARAMUREȘ)
- 6 OALĂ DECORATĂ CU SPIRALE DE SMALȚ VERDE (JILAVA, JUD. VÎLCEA)
- 7 CUNUNĂ DE GRÎU (DATOȘENI, JUD. BISTRIȚA-NĂSĂUD)
- 8 FÎNTÎNĂ CU GARD DE BUTUC SCORBUIROS (BEDECIU, JUD. CLUJ)
- 9 ȘA DE LEMN, ELEMENTELE PRINSE LAOLALTĂ CU CUREA (CĂLUGĂRENI, JUD. MUREȘ)

9

10 PODIȘOR DIN LEMN DE FAG (PLOPIȘ,
JUD. MARAMUREȘ)

11 VATRĂ CU HORN ȘI SOBĂ ÎN BUCĂTĂRIE
(VALEA SEACĂ, JUD. BACĂU)

Luind pe rînd diferitele categorii de materiale vizuale — ilustrative, din punct de vedere al aplicabilității lor în etnografie, putem să le clasificăm în felul următor :

1. Filme documentare, cu unele procese de muncă sau scene de obiceiuri folclorice, sînt necesare pentru însoțirea conferințelor, sau pentru completarea prezentării muzeale ori constituie material brut de documentare, din care se alege apoi de către specialiști imaginile necesare.

2. Diafilmele, diapozitivele alb-negru sau color se proiectează la conferințe sau în expoziții pentru ilustrarea temei și menținerea atenției publicului.

3. Fotografiile colorate, chiar dacă nu reușesc să redea exact culorile, sînt utilizate pentru rapiditatea fixării diferitelor motive policrome de pe piese de port, piele sau textile, obiecte de lemn pictate etc. Redactorii de albume le folosesc pentru efectul lor imediat și general, dar din cauza inexactității culorilor din tipografie, unii cercetători aplică procesul fotofilmărilor alb-negru executate foarte palid, colorate apoi cu acuarelă conform probelor de culori făcute la fața locului.

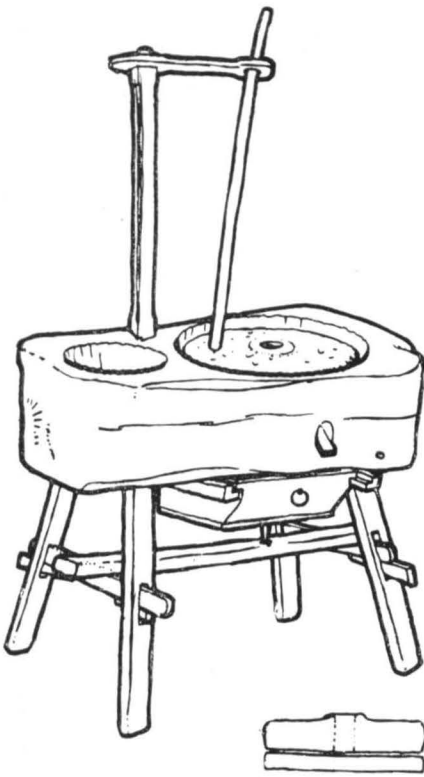
4. Dintre toate variantele fotografice, fotografia în alb-negru este nu numai cea mai simplă și ieftină, dar și cea mai potrivită ca material documentar pentru ilustrarea anumitor complexe de obiecte — vederi de așezări, ulițe, gospodării, mediul natural al obiectelor etc., pentru detaliile mai complicate — tehnici de alesături, de creștături etc., sau grupuri de variante de obiecte, de ex. farfuriile făcute de un olar.

5. Din domeniul graficii manuale, aici amintim numai gravurile în lemn (xilogravură), în piatră (litogravură), în linoleum sau în metale, întrucît acestea, chiar și înainte generalizării zincogravurii executate cu procedeu fotochimic, au servit și pentru multiplicarea și publicarea desenelor și fotografiilor documentare ale vechilor cercetători și bineînțeles că gravorul angajat pentru redarea în clișee multiplicabile a acestor imagini, le-a și denaturat, conform concepției sale artistice și posibilităților sale tehnice. Astfel desenele și fotografiile au pierdut foarte mult din valoarea lor documentară.

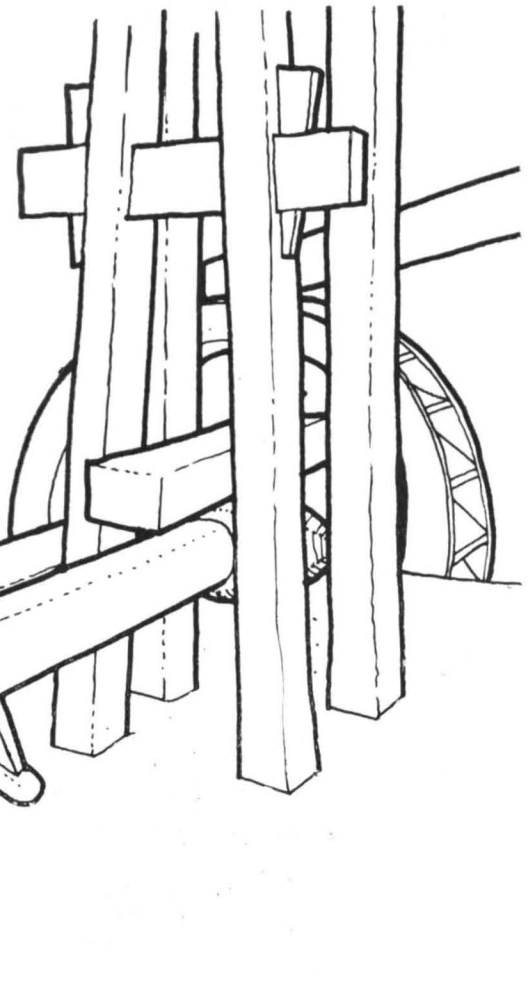
6. Pentru înregistrarea ornamenticii sau a inscripțiilor plastice — gravuri (în lemn, piatră sau ceramică), reliefuri de plăci de cahle sau lemn, ornamentică „scrisă” (cu cornul, pe vase de lut ars), broderii (pe pînză sau piele), alesături mai reliefate etc. — se aplică de multe ori și copierea directă. Aceasta se face cu ajutorul unei hîrtii mai subțiri, așezată pe suprafața obiectului și frecată cu ceară sau cretă

12 RÎȘNIȚĂ (ALMAȘUL MARE, JUD. SĂLAJ)

13 CIOCAN HIDRAULIC PENTRU FIER – DETALIU
(RIMETEA, JUD. ALBA)

12

13

14 ȘURĂ PENTRU ÎMBLĂȚIT CU ACOPERIȘ DE TRESTIE
– DETALIU (SIC, JUD. CLUJ)

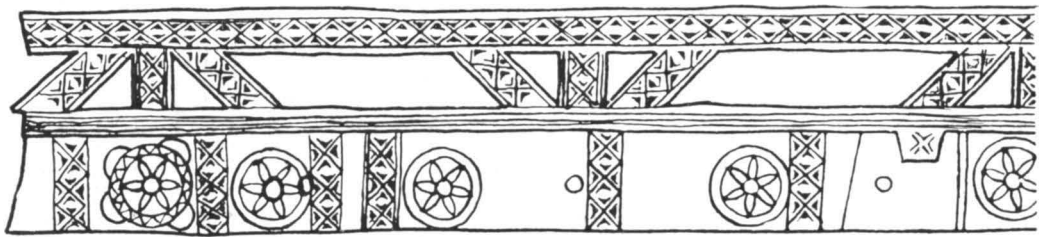
15 CUIER CU DECOR ÎNCRESTAT (IEUD, JUD. MARAMUREȘ)

16 CROIUL UNEI FUSTE (IZVORUL CRIȘULUI, JUD. CLUJ)

17 SCHELETUL UNEI CASE – ELEMENTELE PRINCIPALE
DE CONSTRUCȚIE (BEDECIU, JUD. CLUJ)

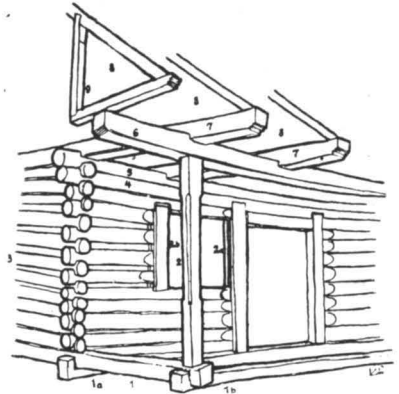
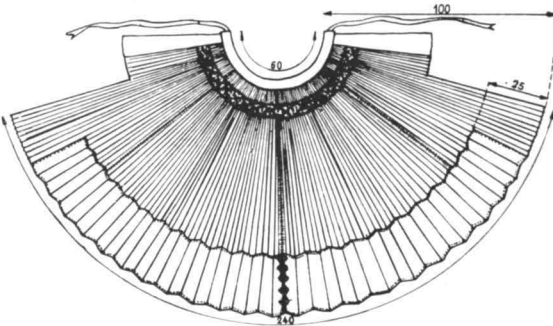

14

15

16

17

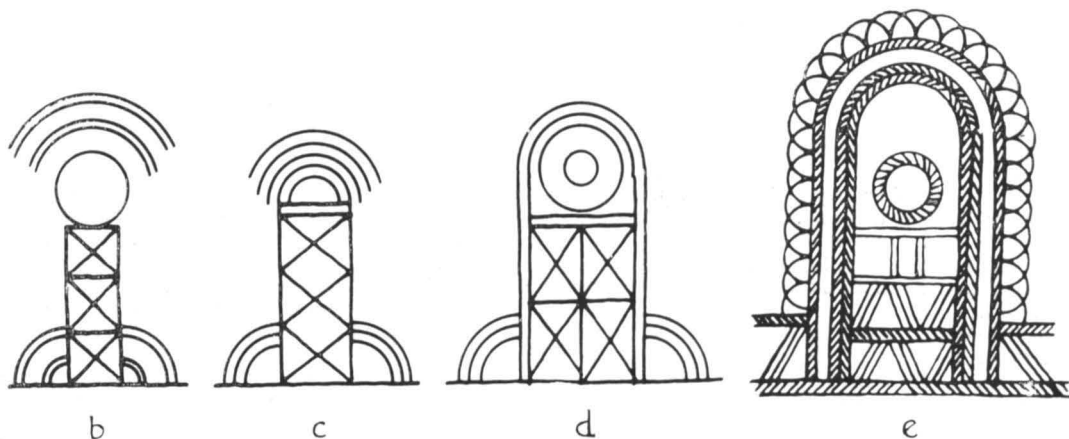
colorată, cu creion, sau chiar — după metoda țărăncilor cusătoare — cu o lingură spoită cu cositor. Această metodă însă are mai multe dezavantaje: a) imaginile de obicei nu sînt destul de clare, fiind necesară completarea imediată a conturului desenului cu mîna liberă; b) mărimea hîrtiei este limitată, deci de multe ori nu acoperă decît un fragment al suprafeței ornamentate; c) fixarea hîrtiei pe obiect necesită de obicei ajutorul încă al unei persoane; d) copia este numai un material brut, care trebuie să fie transpus într-o imagine mai mică și mai clară, de multe ori în negativ; e) la această operație de finisare, tot nu se poate evita contribuția unei persoane care știe să deseneze.

7. Rămîne deci să aplicăm tehnica desenului precis, științific, în cercetarea noastră etnografică de teren și de muzeu.

Cum trebuie să fie aceste desene? În primul rînd, ele trebuie să fie clare, fără detalii obscure, fără umbre, nuanțe și retușuri, deci desene liniare. Desenatorul înțelege perfect că dintre toate aspectele și detaliile care se văd și care ar apare în întregime pe o fotografie, trebuie alese cele de interes etnografic în mod cît mai clar. Astfel, desenul etnografic este rezultatul unei selectări-stilizări, în interesul scoaterii în evidență a aspectelor științifice.

Aceste simple desene liniare, după oarecare practică, se realizează destul de ușor și rapid, de către cei care cunosc bine „anatomia” obiectelor. Nu putem să dăm dreptate acelor colegi care susțin că „nu au talent” și că nu pot să devină și „artiști”. În baza experienței noastre, putem să afirmăm că nu atît „talent” trebuie, ci interes și sîrguință. Totul trebuie învățat, inclusiv etnografia și desenul etnografic, și oricine poate să ajungă la un oarecare rezultat, chiar și în cursul unei cercetări.

Firește că definitivarea desenelor făcute pe teren sau în colecții rămîne de asemenea în sarcina noastră proprie. La această operație nu trebuie mai mult decît un toc rezervor obișnuit umplut cu

18 VARIANTELE DECORULUI DE LA FIG. 15 ÎNCRESTAT PE LĂZI (PLOPIȘ, JUD. MARAMUREȘ)

cerneală neagră, cu care definitivăm liniile desenului în creion din caiet, făcînd astfel desenul potrivit pentru multiplicarea tipografică. Tehnica de executare devine mai perfectă prin folosirea hîrtiei de calc, pe care se poate și șterge, și prin trasul cu tuș cu ajutorul peniței. Dacă la desenul în tuș folosim două feluri de penițe — una mai groasă redis, pentru redarea conturilor formelor principale, și una mai subțire pentru redarea îmbinărilor, elementelor mai puțin vizibile și pentru indicarea sumară a materialului și tehnicii de confecționare — desenul nostru va fi și mai clar, mai explicit și sugestiv, primind uneori chiar și valori artistice.

Aceste desene simple liniare — pe lîngă calitățile documentare — sînt foarte avantajoase și din punct de vedere al multiplicării: 1. în număr mai redus, pot fi reproduse atît prin heliotipie (developele la soare pe hîrtie ozalită și fixare cu amoniac), cît și prin simplă fotografiere; 2. iar multiplicarea tipografică este procedeul cel mai ușor, sigur și ieftin: cu clișeu simplu, fără raster, și reușit chiar și cu cerneală obișnuită și pe hîrtie de ziar.

Am dori din tot sufletul, ca în loc de unele albume foarte scumpe, cu pretenții artistice, însoțite de niște texte banale și care apar în numele „etnografiei”, să avem cît mai multe lucrări, modeste și simple ca formă, dar cu conținut în care să se valorifice cît mai mult din amplul material documentar adunat de cercetătorii noștri etnografi, constituind astfel o bază serioasă de studiu.